

УДК 658.3:331.108:347.99:328.185(599)  
DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.32>

Придачук К. О.,  
здобувачка ступеня доктора філософії  
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

## ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ В ФІЛІППІНАХ

**Анотація.** У цій статті розглядаються особливості кадрового забезпечення діяльності антикорупційного суду в Філіппінах (Сандіганбаян), який є першим антикорупційним судом у світі.

Визначено, що Сандіганбаян перевантажений розглядом справ про «дрібну» корупцію, що не дозволяє суддям зосередитися на більш впливових справах. Також слід розуміти, що Сандіганбаян може порушувати справи про недотримання вимог законодавства про корупцію та хабарництво, що обумовлює потребу здійснення судом постійного нагляду за станом дотримання в державі адресатами норм антикорупційного законодавства антикорупційного правопорядку. Цей обов'язок цілком очевидно також вимагає значних витрат людських ресурсів Сандіганбаяна.

Серед існуючих у Філіппінах вимог до заміщення посади судді в Сандіганбаяні взагалі відсутні вимоги дотримання стандартів доброчесності, що є очевидно проблемним питанням для Філіппін.

Робиться висновок про те, що кадрове забезпечення діяльності Сандіганбаяну не може бути позитивним зразком для вдосконалення адміністративно-правового механізму кадрового забезпечення діяльності ВАКС. Попри це, недоліки формування та реалізації кадрової політики щодо Сандіганбаяну сприяють формуванню таких застережень в контексті питання вдосконалення кадрового забезпечення діяльності ВАКС: 1) спеціалізований антикорупційний суд не може охопити розгляд усіх справ, пов'язаних з корупцією, принаймні тоді, коли виконання такого обов'язку судом не буде забезпечено формуванням адекватних кадрових нормативів суду, а також адекватним виконанням цих нормативів; 2) добір суддів та інших працівників антикорупційного суду не може відбуватись без вироблення та врахування спеціальних вимог щодо відповідності кандидатів на посади стандартам доброчесності, а також певним, об'єктивно виправданим вимогам до професійного кваліфікаційного рівня кандидатів на посади в цьому суді. Тому добір суддів та інших працівників антикорупційного суду, який не враховує антикорупційні вимоги до кандидатів на посади, загрожує тим, що посади в суді займуть «неналежні службовці», виконання службових обов'язків якими може спричинити ризики, як для них, так і для повноцінної об'єктивності місії антикорупційного суду (зокрема, кадрами суду можуть бути недоброчесні особи).

**Ключові слова:** Сандіганбаян, кадрова політика, кадрове забезпечення, кадрові процедури, судово-правова реформа, управління персоналом, Вищий антикорупційний суд.

### **Prydachuk K. O. Special features of staffing in the activities of the anti-corruption court in the Philippines**

**Abstract.** This article discusses the peculiarities of staffing the activities of the anti-corruption court in the Philippines (Sandiganbayan), which is the world's first anti-corruption court.

It is determined that Sandiganbayan is overloaded with the handling of cases of "petty" corruption, which prevents judges from focusing on more influential cases. It should also be understood that Sandiganbayan can initiate cases of non-compliance with anti-corruption legislation and bribery, which necessitates the court's constant monitoring of the compliance with anti-corruption laws by the addressees of the anti-corruption legal framework. This duty clearly requires significant expenditure of human resources by Sandiganbayan.

Among the existing requirements for the appointment of judges in Sandiganbayan, there are no requirements for adherence to standards of integrity, which is obviously a problematic issue for the Philippines.

The conclusion is drawn that the staffing of Sandiganbayan cannot serve as a positive example for improving the administrative-legal mechanism of staffing for the High Anti-Corruption Court of Ukraine (HACC). Despite this, the deficiencies in the formation and implementation of personnel policies regarding Sandiganbayan give rise to the following reservations in the context of improving the staffing of HACC: A specialized anti-corruption court cannot handle all corruption-related cases, at least when the court's fulfillment of such a duty is not ensured by the establishment of adequate personnel norms for the court, as well as the adequate implementation of these norms. The selection of judges and other employees of the anti-corruption court cannot take place without developing and considering specific requirements for the candidates' adherence to integrity standards, as well as certain objectively justified requirements for the professional qualification level

of the candidates for positions in this court. Therefore, the selection of judges and other employees of the anti-corruption court that does not consider anti-corruption requirements for candidates for positions poses the risk that “unsuitable officials” will occupy positions in the court, and their performance of official duties may pose risks both for them and for the full realization of the mission of the anti-corruption court (including the possibility of having individuals of questionable integrity among the court personnel).

**Key words:** *Sandiganbayan, personnel policy, staffing, personnel procedures, judicial-legal reform, personnel management, High Anti-Corruption Court of Ukraine.*

**Постановка проблеми.** Станом на сьогодні вбачається потреба у дослідженні особливостей правового регулювання кадрового забезпечення діяльності антикорупційних судів, які можуть вважатись такими крізь призму адміністративно-правового статусу ВАКС, хоча й відповідний досвід буде формуватися поза межами держав-членів ЄС. Відтак, враховуючи норми законодавства держав, в яких створено та по сьогодні діють антикорупційні суди, а також позиції українських та зарубіжних вчених, в яких розкриваються особливості створення та функціонування таких судів, у цій статті ми хочемо зосередити свою увагу на розгляді досвіду правового регулювання кадрового забезпечення діяльності антикорупційного суду в Філіппінах, який є першим у світі антикорупційним судом.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Окремі праці щодо теми нашого дослідження належать авторству В. В. Кондрича, О. О. Меньяйлова, Д. В. Мурача, К. В. Ростовської, О. Н. Ярмиша тощо.

**Мета статті** – дослідження правового регулювання кадрового забезпечення діяльності антикорупційного суду в Філіппінах з метою отримання висновку про можливість/неможливість використання філіппінського досвіду для вдосконалення адміністративно-правового механізму кадрового забезпечення діяльності ВАКС.

**Виклад основного матеріалу.** Створенню першого в світі антикорупційного суду [1, с. 45; 2, с. 283] передувала ратифікація Конституції Філіппін 1973 року, в ч. 5 ст. XIII якої передбачалась необхідність створення Національною асамблеєю (*National Assembly*) спеціалізованого суду – Сандіганбаян (*Sandiganbayan*). Назва суду є тагальським словом, яке означає «підтримка нації» («народний адвокат»), що відображає місію суду, згідно якої філіппінці можуть покладатися на цей орган для досягнення конкретних цілей, в питаннях,

які мають для них значення. На виконання Конституції глава держави видав Указ від 11 червня 1978 року № 1486, яким і було створено цей суд, що прирівнювався на той час до Регіональних судів першої інстанції (з 10 грудня 1978 року статус цього суду Указом Президента № 1606 був підвищений і Сандіганбаян прирівнявся до Апеляційного суду – *Hukuman ng Apelasyon* [3]). Серед основних мотивів створення Сандіганбаяну в Указі названо проголошення в Конституції ідеї, відповідно до якої державна посада ґрунтується на суспільній довірі, а відтак «державні службовці та службовці повинні служити з найвищим рівнем відповідальності, сумлінності, лояльності та ефективності й завжди залишалися підзвітними народу» [4]. Після того, як на Філіппінах було повалено владу Ф.Е. Маркоса (*Ferdinand E. Marcos*), нова влада знищила низку інституцій, пов'язаних з його епохою, утім, вирішила залишити Сандіганбаян [5], котрий в подальшому зазнав часткових змін в своєму адміністративно-правовому статусі.

На сьогоднішній день статус Сандіганбаяна врегульовується нормами Закону Філіппін від 5 лютого 1997 року № 8249 [6], що визнають цей суд в якості спеціалізованого суду першої інстанції, котрий розглядає справи про: порушення норм Закону Філіппін «Про боротьбу з підкупом і корупцією» від 17 серпня 1960 року № 3019 [7]; порушення норм Закону Філіппін «Про конфіскацію незаконно набутого майна» від 18 червня 1955 року № 1379 [8]; вчинення злочинів, вчинених держслужбовцями та іншими службовцями, передбачених главою II Розділу 2 Частини VII Книги II КК Філіппін [9] та ін. Аналізуючи судову практику діяльності Сандіганбаяна, можемо дійти висновку [див., напр.: 10–13], що цей суд дійсно виконує свої повноваження схожим до ВАКС чином та є в повній мірі антикорупційним судом.

Порівнюючи Сандіганбаян з ВАКС зазначимо, що загальні мотиви створення філіппінського антикорупційного суду (створення вищого спеціалізованого суду, що розглядає справи про порушення принципів доброчесності) також спрямовувались на задоволення потреби у швидкому розгляді судом справ, пов'язаних з корупцією. Зокрема, М. Стефенсон (*Matthew Stephenson*) зазначає, що затримки в розгляді судових справ про корупцію на Філіппінах традиційно сприймаються як особливо шкідливі фактори, що не сприяють викоріненню корупції (зокрема через те, що подібні затримки здатні «підірвати довіру громадськості до того, що правова система країни здатна притягнути до юридичної відповідальності корумпованих державних чиновників». Зважаючи на це, під час створення Сандіганбаяна в суспільстві була надія, що новий спеціалізований суд «прискорить розгляд цих справ про корупцію на високому рівні» [14, с. 2]. Таким чином, мотиви створення першого в світі антикорупційного суду є тотожними мотивам створення ВАКС, хоча оцінка ефективності діяльності Сандіганбаяну та ВАКС якісно відрізняється. Фахівці констатують, що філіппінський антикорупційний суд можуть розглядати справи, пов'язані із корупцією, понад 7 років (мінімальний строк розгляду справи складає 1,6 років, максимальний – 11 років [1, с. 50]), в той час як тисячі справ знаходяться в суді взагалі без розгляду. Це пояснюється тим фактом, що Сандіганбаян вимушений розглядати справи, пов'язані з корупцією, навіть про «дрібну» корупцією. У цьому контексті слід врахувати ту обставину, що хоча на Філіппінах був створений перший в світі антикорупційний суд, по сьогоднішній день в цій державі корупція залишається однією з найбільш серйозних проблем: «звинувачення в корупції стали звичайною тенденцією серед державних чиновників, від найнижчого до найвищого рівня» [15, с. 47]. Тобто, Сандіганбаян перевантажений розглядом справ про «дрібну» корупцію (наприклад, справи про отримання мерами хабарів в сумі 1 млн песо та менше складали 40 % від усього обсягу справ, що розглядались судом [1, с. 50–51]), що не дозволяє суддям «зосередитися на справах, які мати-

муть більший вплив у війні проти хабарництва та корупції» [16, с. 24]. Додатково слід мати на увазі й те, що Сандіганбаян може порушувати справи про недотримання вимог законодавства про корупцію та хабарництво, що обумовлює потребу здійснення судом постійного нагляду за станом дотримання в державі адресатами норм антикорупційного законодавства антикорупційного правопорядку. Цей обов'язок цілком очевидно також вимагає значних витрат людських ресурсів Сандіганбаяна.

Тобто, неналежна ефективність роботи Сандіганбаяна спричинена конкретними інституційними та кадровими проблемами, більш детальне окреслення яких сприятиме визначенню орієнтирів, у відповідності до яких подальше вдосконалення адміністративно-правового механізму кадрового забезпечення діяльності ВАКС не обумовлюватиме зниження ефективності роботи Суду.

Аналізуючи особливості кадрового забезпечення діяльності Сандіганбаяна слід зазначити, що цей суд загалом складається з 15 відділів (2 головні офіси, 13 відділів), а загальна штатна чисельність суду (за кадровим нормативом) наразі повинна складати 543 посади (включно зі службовцями і працівниками суду). Аналізуючи показники заповнення штатних посад в суді, відображені в Національній програмі видатків за 2016 фінансовий рік, доходимо висновку, що протягом 2014–2016 років загальна штатна чисельність Сандіганбаяна складала 385 посад і в 2014 році в суді залишались вакантними 53 посади, у 2015 та 2016 роках – 50 посад [17, с. 633]. З Національної програми видатків за 2021 і 2022 фінансові роки випливає, що загальна штатна чисельність Сандіганбаяна протягом 2019–2021 років складала 543 посади, а вакантними були 91 посада у 2019 році, 98 – у 2020, 110 – у 2021 та 2022 роках [18, с. 721; 19, с. 682]. Таким чином, можемо помітити, що з 2019 року загальна штатна чисельність кадрів суду була збільшена на 29,1 %, утім, відповідні заходи зі збільшення кадрових нормативів не призвели до того, що з 2019 року Сандіганбаян був наповнений кадрами в належній кількості. Крім того, збільшення кадрових нормативів

суду не коригується тим фактом, що з кожним роком помітно збільшується відсоток вакантних посад в Сандіганбаяні (у 2019 році – 16.76 %, у 2020 році – 18.05 %, у 2021 та 2022 роках – 20.26 %). Вказаний стан кадрового забезпечення діяльності Сандіганбаяну можемо пояснити зокрема тим фактом, що держслужбовцями суду (крім суддів) є адміністративний персонал цього органу публічної влади, який у відповідності до ст. 12 Указу Президента 1978 року № 1606 повинен відповідати високим кваліфікаційним вимогам. Зокрема, посада секретаря та трьох його заступників може бути заміщеною особою, котра є добросовісною, має статус адвоката та необхідний досвід роботи. При цьому, враховуючи неадекватне робоче навантаження на службовців суду, високий рівень корупції на Філіппінах, надзвичайну увагу суспільства та держави до їх роботи й до позаслужбової поведінки, адвокати не є достатньо мотивованими для того, щоби працювати в Сандіганбаяні.

Стосовно суддів, то з цього приводу слід зазначити, що в абзацах 2 і 7 ст. 1 Указу Президента 1978 року № 1606 суддею цього суду може бути лише особа, котра відповідає наступним вимогам: є громадянином Філіппін з народження; не молодша 40 років і не старше 65 років (досягнення цього віку обумовлює вихід у відставку); щонайменше 10 років була професійним суддею чи займалась адвокатською практикою на Філіппінах або ж обіймала посаду, що вимагає допуску до колегії адвокатів. При цьому голову суду та його заступника призначає Президент Філіппін на 7 років без права перепризначення.

Як вбачається, серед вказаних вимог до заміщення посади судді в Сандіганбаяні взагалі відсутні вимоги дотримання стандартів добросовісності, що є очевидно проблемним питанням для Філіппін, як надзвичайно корумпованої держави. Хоча кадрові нормативи відносно суддів з моменту створення цього суду зазнавали змін, ці зміни не стосувались підвищення якості процедури відбору суддів на посади антикорупційного суду (зміни переважно стосувались кількості суддів Сандіганбаяну – якщо раніше суд складався з 8 суддів, то в подальшому штат суддів був збільшений

до 14 суддів). Вірогідно, ігнорування Президентом Філіппін вказаних обставин обумовило той факт, що діяльність Сандіганбаяну не завжди відповідає назві суду, адже досить часто він діє не в якості «народного адвоката», а органу публічної влади, котрий сприяє уникненню юридичної відповідальності політичних еліт, задіяних в масштабних корупційних схемах. Зокрема, філіппінська вчена М.Е.Л. Атієнса (*Maria Ela L. Atienza*) звертає увагу на те, що Сандіганбаян в 2018 році виправдав сенатора Р. Ревілли-молодшого (*Ramon Revilla Jr.*) з підстав, що суб'єкт обвинувачення не спромігся надати докази його вини поза розумним сумнівом, хоча надані суду докази, як зазначає вчена, були об'єктивно достатніми та вказували на те, що обвинувачений парламентар був задіяний в одній з найбільш резонансній корупційній схемі. Більш того, рішення у цій справі, на що звертає увага М.Е.Л. Атієнса, є прецедентним, а тому може обумовити ухвалення аналогічних вироків судом щодо інших сенаторів, задіяних в цій корупційній схемі [20, с. 188].

Також звернемо увагу на те, що основним суб'єктом кадрового забезпечення діяльності Сандіганбаяну (в контексті суддів) є Президент Філіппін. При цьому, хоча в цій країні глава держави користується найбільшим рівнем довіри суспільства в порівнянні з іншими державними службовцями [21, с. 138], слід констатувати, що залежність керівних кадрів антикорупційного суду (всупереч ідеям суддівського самоврядування, як основи незалежності судової влади та суддів) від волі глави держави створює суттєві корупційні ризики в діяльності Сандіганбаяну.

**Висновки.** Аналізуючи досвід організації та правового регулювання Сандіганбаяну, як першого у світі антикорупційного суду в світі, слід дійти висновку, що його кадрове забезпечення діяльності не може бути позитивним зразком для вдосконалення адміністративно-правового механізму кадрового забезпечення діяльності ВАКС. Попри це, недоліки формування та реалізації кадрової політики щодо Сандіганбаяну сприяють формуванню таких застережень в контексті питання вдосконалення кадрового забезпечення діяльності ВАКС:

1) спеціалізований антикорупційний суд не може охопити розгляд усіх справ, пов'язаних з корупцією, принаймні тоді, коли виконання такого обов'язку судом не буде забезпечено формуванням адекватних кадрових нормативів суду, а також адекватним виконанням цих нормативів. На вказану обставину також звертає увагу вчений М. Стефенсон, наголошуючи на тому, що створення та ефективна діяльність спеціалізованих антикорупційних судів залежить від «кількості суддів та інших судових ресурсів, які будуть виділені суду». У зв'язку із цим необхідним є оцінювання тривалості розгляду справ, пов'язаних з корупцією, а також врахування середньої кількості судових людино-годин, необхідних для вирішення кожної справи. Відтак, передувати створенню спеціалізованих антикорупційних судів повинно «врахування наявності кадрового потенціалу суддів та їх розподіл між спеціальним антикорупційним судом та іншими частинами судової системи» [14, с. 4]. Погоджуючись із вказаним звернемо увагу й на те, що неефективність діяльності Сандіганбаяну обумовлена не лише неадекватною кількістю суддів цього суду, але й також: по-перше, браком інших працівників суду; по-друге, недостатністю вирішення проблем дефіциту кадрів Сандіганбаяну. Так, хоча з 2019 року кількість кадрів суду була збільшена, також збільшилась й кількість вакантних посад в суді. Тобто, з 2019 року відбулось не збільшення судових кадрів, а збільшення вакантних місць в суді (при цьому помічається тенденція до поступового збільшення такого дефіциту кадрів).

2) добір суддів та інших працівників антикорупційного суду не може відбуватись без вироблення та врахування спеціальних вимог щодо відповідності кандидатів на посади стандартам доброчесності, а також певним, об'єктивно виправданим вимогам до професійного кваліфікаційного рівня кандидатів на посади в цьому суді. Вченими зазначається, що неналежна організація та здійснення добору службовців (працівників) на вакантні посади спричиняє низку організаційних,

кадрових та інших ризиків, головним чином: «ризик трудової діяльності «неналежного працівника» для самого працівника; ризик трудової діяльності «неналежного працівника» для роботодавця, а також його клієнтів, послуги яким у тій чи іншій мірі буде надавати «неналежний працівник»; ризик трудової діяльності «неналежного працівника» для інших працівників в межах трудового колективу; ризик трудової «неналежного працівника» для суспільства та держави» [22, с. 88]. Отже, добір суддів та інших працівників антикорупційного суду, який не враховує антикорупційні вимоги до кандидатів на посади, загрожує тим, що посади в суді займуть «неналежні службовці», виконання службових обов'язків якими може спричинити ризики, як для них (приміром, вчинення порушення антикорупційного законодавства через недостатнє розуміння адміністративно-правових обмежень і заборон на професійній публічній службі), так і для повноцінної об'єктивації місії антикорупційного суду (зокрема, кадрами суду можуть бути недоброчесні особи);

3) здійснення процедур кадрового забезпечення діяльності антикорупційного суду не може ігнорувати суддівське самоврядування та створювати умови прямої залежності кадрового забезпечення суду від волі одного суб'єкта кадрового забезпечення діяльності антикорупційного суду, що не обмежується впливом на цей процес інших суб'єктів кадрового забезпечення. Так, хоча суб'єктом призначення суддів в ряді держав світу є глава держави (як це має місце й в Україні), на адміністративні посади суддів повинні призначати виключно органи суддівського самоврядування, що в цьому сенсі є гарантією забезпечення незалежності суду та доброчесності суддів. Натомість главу Сандіганбаяну та його замісника призначає Президент Філіппін, що об'єктивно можна оцінити в якості суттєвого корупційного ризику, а також умови, що породжує конфлікт інтересів в розгляді судом справ з приводу ймовірної корупції глави держави, близьких йому осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. OMB Medium-Term Anti-Corruption Plan and Investment Program: Final report № UNDP PHI/02/008. Pasig City: CPRM, 2004. 234 p.
2. Seli N. Z. B., Sulaiman S., Awang N. Enhancing the specialized anti-corruption court in Malaysia: a case analysis with Ukraine's High anti corruption court. *E-book of extended abstract i-CLaS 2021*: UiTM International Conference on Law & Society (Shah Alam, 1-2 November 2021). Shah Alam: MARA, 2021. P. 282–284.
3. Revising Presidential Decree № 1486 creating a Special court to be known as “Sandiganbayan” and for other purposes: Presidential Decree, 10.12.1978 № 1606. URL: [https://lawphil.net/statutes/presdecs/pd1978/pd\\_1486\\_1978.html](https://lawphil.net/statutes/presdecs/pd1978/pd_1486_1978.html) (дата звернення: 21.06.2023).
4. Creating a Special court to be known as “Sandiganbayan” and for other purposes : Presidential Decree, 11.06.1978 № 1486. URL: [https://lawphil.net/statutes/presdecs/pd1978/pd\\_1486\\_1978.html](https://lawphil.net/statutes/presdecs/pd1978/pd_1486_1978.html) (дата звернення: 21.06.2023).
5. Mandate of the Sandiganbayan. URL: <https://sb.judiciary.gov.ph/aboutsb.html> (дата звернення: 21.06.2023).
6. An act further defining the jurisdiction of the Sandiganbayan, amending for the purpose Presidential Decree № 1606, as amended, providing funds therefor, and for other purposes: Republic Act, 05.02.1997 № 8249. URL: [https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1997/ra\\_8249\\_1997.html](https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1997/ra_8249_1997.html) (дата звернення: 21.06.2023).
7. Anti-graft and corrupt practices act: Republic Act, 17.08.1960 № 3019. URL: [https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1960/ra\\_3019\\_1960.html](https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1960/ra_3019_1960.html) (дата звернення: 22.06.2023).
8. An act declaring forfeiture in favor of the state any property found to have been unlawfully acquired by any public officer or employee and providing for the proceedings therefor: Republic Act, 18.06.1955 № 1379. URL: [https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1955/ra\\_1379\\_1955.html](https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1955/ra_1379_1955.html) (дата звернення: 22.06.2023).
9. An act revising the Penal code and other penal laws : Act, 08.12.1930 № 3815. URL: <https://www.officialgazette.gov.ph/1930/12/08/act-no-3815-s-1930/> (дата звернення: 22.06.2023).
10. Sandiganbayan, 2<sup>nd</sup> division, Decisions in Case Dr. Vicky R. Galiza, et. al. vs. Hon. Bibiano G. Colasito, 29.03.2021 № SB-21-SCA-0001. URL: [https://sb.judiciary.gov.ph/DECISIONS/2022/B\\_Crim\\_SB-21-SCA-0001\\_Galiza%20vs%20Colasito\\_02\\_10\\_2022.pdf](https://sb.judiciary.gov.ph/DECISIONS/2022/B_Crim_SB-21-SCA-0001_Galiza%20vs%20Colasito_02_10_2022.pdf) (дата звернення: 06.06.2023).
11. Sandiganbayan, 2<sup>nd</sup> division, Decisions in Case People vs Camilo Loyola Sabio, 29.07.2022, № SB-17-CRM-2417. URL: [https://sb.judiciary.gov.ph/DECISIONS/2022/G\\_Crim\\_SB-17-CRM-2417\\_People%20vs%20Sabio\\_07\\_29\\_2022.pdf](https://sb.judiciary.gov.ph/DECISIONS/2022/G_Crim_SB-17-CRM-2417_People%20vs%20Sabio_07_29_2022.pdf) (дата звернення: 06.06.2023).
12. Sandiganbayan, 3<sup>rd</sup> division, Redolution in Case People vs. Aurora Zuniga у Tioxon, 17.06.2021 № SB-19-A/R-0019. URL: [https://sb.judiciary.gov.ph/RESOLUTIONS/2022/D\\_Crim\\_SB-19-AR-0019\\_People%20vs%20Tioxon\\_04\\_07\\_2022.pdf](https://sb.judiciary.gov.ph/RESOLUTIONS/2022/D_Crim_SB-19-AR-0019_People%20vs%20Tioxon_04_07_2022.pdf) (дата звернення: 06.06.2023).
13. Sandiganbayan, Special 4<sup>th</sup> division, Decisions in Case People vs Sabio, 01.04.2022 № SB-16-CRM-1234. URL: [https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1960/ra\\_3019\\_1960.html](https://lawphil.net/statutes/repacts/ra1960/ra_3019_1960.html) (дата звернення: 06.06.2023).
14. Stephenson M. Specialised anti-corruption courts: Philippines. *U4 Brief*. Bergen: Chr. Michelsen Institute, 2016. № 3. P. 4.
15. Gonzales C. F. A broken vow: an examination of the cases of Corruption in the Philippines. *Sapienza: International Journal of Interdisciplinary Studies*. 2021. Vol. 2 (1). P. 47–65.
16. Report from the ADB Symposium on Challenges in Implementing Access to Justice Reforms, 26–28.01.2005. Manila: Asian Development Bank, 2005. 91 p.
17. Sandiganbayan. *National Expenditure Program FY 2016 (Paggugol na Matuwid: Saligan ng Tuloy-Tuloy na Pag-Unlad)*. Manila: Department of Budget and Management, 2016, Vol. III. P. 633–637.
18. Sandiganbayan. *National Expenditure Program FY 2021 (Reset, Rebound, and Recover: Investing for Resiliency and Sustainability)*. Manila: Department of Budget and Management, 2021, Vol. III. P. 719–726.
19. Sandiganbayan. *National Expenditure Program FY 2022 (Sustaining the Legacy of Real Change for the Future Generations)*. Manila: Department of Budget and Management. 2022. Vol. III. P. 680-686.
20. Atienza M. E. L. The Philippines in 2018: Broken Promises, Growing Impatience. *Asian Survey*. 2019. Vol. 59 (1). P. 185–192.
21. Atienza M. E. L. The Philippines in 2019: Consolidation of Power, Unraveling of the Reform Agenda. *Asian Survey*. 2020. Vol. 60 (1). P. 132–139.
22. Гладкий В. В. Конструктивізм нормативних стандартів виникнення трудових правовідносин. *Соціальне право*. 2020. № 4. С. 84–89.